

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA

2025-2026

1. Identificació del mòdul

1.1. Dades del mòdul

CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR DE CÒMIC (LOE) I CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR D'IL·LUSTRACIÓ (LOE)
MÒDUL MICO2-TÈCNiques D'EXPRESSIÓ GRÀFICA

Curs	Període	Hores setmanals	Nombre de crèdits ECTS
Primer	Anual	5	11

Família professional de Comunicació Gràfica i Audiovisual

Professorat responsable:

Coloma Tiron Barceló

Correu electrònic: ctiron@eam.cat

Horari de tutories: dilluns de 16.50 a 17:45 h (Aula 3)

Coordinador de la família professional de Comunicació Gràfica i Audiovisual:

José Luis Díez Fernández

jdiez@eam.cat

1.2. Contextualització del mòdul dins el pla d'estudis

Aquest mòdul està dedicat a l'estudi dels materials i les tècniques gràfiques utilitzades en dibuixos d'il·lustració i còmic.

El mòdul combina la pràctica d'aquestes tècniques amb el coneixement de la seva aplicació històrica, d'aquesta manera s'obté un coneixement global de les diferents opcions a l'hora de realitzar il·lustracions en diferents estils, gèneres i necessitats comunicatives. Les preferències personals determinaran el grau d'aprofundiment en algunes d'aquestes tècniques, prenent com a referència aquesta visió general.

1.3. Requisits per cursar el mòdul:

Sense requisits previs.

2. Normativa de referència

Real Decreto 596/2007, de 4 de mayo, por el que se establece la ordenación general de las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño (BOE 25/05/2007).

Decret 15/2019, de 15 de març, pel qual s'estableixen els currículums, en l'àmbit de les Illes Balears, dels cicles formatius de grau mitjà de tècnic d'Arts Plàstiques i Disseny en Assistència al Producte Gràfic Imprès i de grau superior corresponents als títols de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Fotografia, de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Il·lustració i de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Còmic, pertanyents tots a la família professional artística de comunicació gràfica i audiovisual, i es regulen l'avaluació i les proves d'accés dels estudis professionals d'arts plàstiques i disseny (BOIB 035, 16 març 2019)

3. Objectius d'aprenentatge del mòdul

1. Diferenciar els procediments i saber utilitzar les principals tècniques d'expressió gràfica, així com els utensilis, les eines i els materials corresponents.
2. Seleccionar i saber aplicar les tècniques gràfiques més adequades a les particularitats temàtiques, estilístiques i comunicatives de l'encàrrec.
3. Experimentar les possibilitats expressives de les diferents tècniques en funció de les seves preferències estilístiques i artístiques i incorporar l'estil personal.
4. Analitzar i reconèixer les tècniques i els estils d'il·lustradors significatius de diferents èpoques i valorar les possibilitats d'aplicació creativa al propi estil.
5. Desenvolupar la capacitat de comunicació gràfica i la creativitat i l'expressivitat personal.
6. Valorar la rellevància de l'actualització i la formació permanent de l'il·lustrador en la competitivitat professional, i la importància que tenen en l'exercici professional la qualitat dels utensilis i els materials, la conservació i el manteniment d'aquests i l'organització del lloc de treball.

4. Continguts temàtics del mòdul (distribuïts en unitats d'aprenentatge)

4.1. Continguts temàtics

Descrits al BOIB

1. Les tècniques i els procediments d'expressió gràfica. Estris, eines, materials.
2. Tècniques gràfiques seques, humides, mixtes. Tècniques grasses.
3. Tècniques d'impressió manuals. Textures.
4. Tècniques additives.
5. Tècniques digitals.
6. Les tècniques gràfiques en la il·lustració de diferents èpoques. Aplicacions pràctiques i creatives en l'actualitat.
7. L'estudi de l'il·lustrador. Equip, organització. Tècniques i mètodes d'arxivament de la documentació.

Desenvolupament dels continguts:

Bloc 0: **Les tècniques i procediments d'expressió gràfica.**

Estris, eines, materials. Les tècniques gràfiques en la il·lustració de diferents èpoques. Aplicacions pràctiques i creatives en l'actualitat. L'estudi de l'il·lustrador. Equip, organització. Tècniques i mètodes d'arxiu de la documentació.

El bloc 0 es considera transversal.

Bloc 1: **Tècniques gràfiques seques.**

Llapis de grafit.
Pastel.
Llapis gras.
Llapis de colors.

Bloc 2: **Tècniques gràfiques humides.**

Tinta xinesa. Línia i trama amb diferents estris i aiguada.
Aquarel·la.
Gouache.
Pintura acrílica.

Bloc 3: **Tècniques mixtes** i collage.

Bloc 4: **Tècnica digital.**

4.2. Distribució temporal

Dues sessions, de 2 i 3 hores, a la setmana.

5. Materials i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

DOERNER, M. (1991) *Los materiales de pintura y su empleo en el arte*. Barcelona. Ed Reverté
HAYES C. (1980) *Guía completa de pintura y dibujo. Técnicas y materiales*. Madrid. Ed. Blume
MAYER R. (1993) *Materiales y técnicas del arte*. Madrid. Ed Blume
SLADE C. (1997) *Enciclopedia de técnicas de ilustración*. Barcelona. Ed. Acanto

5.2. Bibliografia complementària

ZEEGEN L. / CRUSH (2006) *Principios de Ilustración*. Barcelona. Ed. G.G
ZEEGEN L. (2007) *Ilustración digital*. Barcelona. Promopress
BLAU AJOSHA (2021) *Gouache. Un manual para principiantes y profesionales*. Barcelona. Ed. G.G

5.3. Altres recursos

Recursos online: Webs d'il·lustradors/es
Google drive/classroom

6. Metodologia docent

6.1. Estratègies generals metodològiques

Mètode expositiu: Es presentaran els temes abans de proposar exercicis. Es pretén donar una visió general de cada tècnica com vehicle d'expressió de les idees i la narració associades tradicionalment a diferents àrees de la il·lustració .

Així s'observen mitjançant exercicis pràctics els procediments, eines associades, així com diferents possibilitats d'utilització de les diferents tècniques de diferents autors i el seu context històric.

Resolució d'exercicis pràctics: L'assignatura és fonamentalment pràctica i participativa.

Es plantejaran petites pràctiques per prendre contacte amb les diferents eines i materials.

Es plantejarà per escrit els exercicis proposats, on quedaran reflectits continguts i criteris d'avaluació específics de cadascun; així com la data de lliurament i el tipus de presentació/ support.

Treball no presencial: Hi ha d'haver una constància i organització del treball durant l'aprenentatge no presencial, per part de l'alumnat, per a plantejar dubtes durant les sessions supervisades pel professorat. Es considera part del treball de l'alumne l'organització del seu treball autònom.

Comentaris i avaluació col·lectiva: Al lliurament dels exercicis

6.2. Organització i tipus d'activitats d'aprenentatge.

Cada bloc es treballarà mitjançant exercicis pràctics individuals.

Cada tècnica gràfica pot tenir exercicis pràctics per conèixer les diferents maneres d'utilització de la tècnica més un exercici més definitiu.

És obligatori assistir amb el material necessari per treballar a classe que es demana amb antelació d'acord amb cada activitat.

Generalment s'aprofiten les sessions presencials per a exposar continguts, demostracions pràctiques, resoldre dubtes i assessorar sobre la marxa dels exercicis pràctics.

Les hores no presencials es dedicaran a la realització dels exercicis pràctics i activitats complementàries, (si escau)

6.3. Instal·lacions del centre i material

Aula amb taules de dibuix
Projector amb pantalla
Taula de llum per a calcs
Taller d'impressió
Aigua i pica per rentar les eines.

6.4. Activitats interdisciplinàries

Pendent de fixar.

6.5. Activitats complementàries i extraescolars

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

6.6. Atenció a la diversitat

La *Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació* (Títol II, equitat en l'educació) tracta de l'atenció educativa diferent de l'ordinària: Necessitat Específica de Suport Educatiu (ANESE), una categoria única que inclou l'alumnat amb Necessitats Educatives Especials (NEE), l'alumnat amb Dificultat Específiques d'Aprenentatge (DEA), l'alumnat amb Altes Capacitats (AC), l'alumnat d'Incorporació Tardana (IT), i l'alumnat amb Condicions Personals o d'Història Escolar (CP/HE), però en principi per l'ensenyament obligatori.

Per altra banda, la normativa autonòmica que regula els ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny no preveu l'**atenció a la diversitat** ni les **adaptacions curriculars individuals** (ACI) a l'aula, tan sols l'article 13.2 del *Real Decret 596/2007* estatal estableix que: "Els centres que imparteixin ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny desenvoluparan i completaran els currículums establerts per l'Administració educativa corresponent, mitjançant la posada en pràctica del seu projecte educatiu i la implementació de programacions didàctiques que prenguin en consideració les característiques del context social i cultural, les necessitats de l'alumnat, amb especial atenció als que presentin una discapacitat, i les possibilitats formatives de l'entorn".

Aquestes mesures administratives, que recorda la disposició addicional 1ª del *Real Decret 596/2007* estatal, es centren principalment en facilitar a l'alumnat els mitjans i recursos que siguin necessaris per accedir als ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny i cursar-los.

- Accés als estudis (article 17.1 del *Real Decret 596/2007* estatal).
- Convocatòria extraordinària (article 19.5 del *Real Decret 596/2007* estatal).
- Expedient acadèmic (article 20.2 del *Real Decret 596/2007* estatal).

En aquest context, sempre hem intentat donar a l'alumnat un **tracte individualitzat i personalitzat**, raó per la qual pensem que no és necessari adoptar mesures especials per atendre l'alumnat amb problemes d'aprenentatge i altres necessitats educatives específiques, en un sentit (discapacitat psíquica, sensorial o motora, trastorns greus de conducta) o en un altre (superdotació, sobredotació). No obstant això, demanem l'alumnat una adreça de correu electrònic per estar en contacte, enviar i rebre exercicis, atendre consultes puntuals, i poder donar una millor atenció personalitzada, aquesta vegada en línia.

En tot cas, en tractar-se d'ensenyaments artístics professionals de lliure elecció, entenem que no es poden fer **adaptacions curriculars significatives**, en el sentit de adequar els objectius educatius, eliminar o incloure determinants continguts essencials, i modificar els criteris d'avaluació.

Per contra, entenem que sí són possibles les **adaptacions curriculars no significatives** (modificacions dels elements del currículum que no afecten a l'assoliment dels objectius d'aprenentatge) i les **adaptacions d'accés al currículum** (elements organitzatius, recursos de tot tipus i optimització d'aquests), en el marc del *Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics* a les Illes Balears.

De fet, l'article 20.2 (documents bàsics d'avaluació i mobilitat dels ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny) del *Real Decret 596/2007* estatal explica que les mesures d'adaptació curricular han de constar a l'expedient acadèmic de l'estudiant (si escau). Per altra banda, no s'ha de confondre l'**adaptació curricular no significativa** de la qual parlem amb l'adaptació a la que fa referència l'article 21 del *Real Decret 596/2007* estatal està referida a l'**adaptació per trasllat d'expedient acadèmic** a un centre d'altra administració educativa.

7. Criteris, procediments i instruments d'avaluació i qualificació

7.1. Criteris d'avaluació generals del departament (si és el cas):

L'assistència mínima al 75% de les classes és imprescindible per a no perdre el dret a avaluació contínua. S'han de lliurar el 100% dels treballs.

7.2. CA/Criteris d'avaluació del mòdul:

Es valorarà la capacitat de l'alumnat per:

1. Emprar les diferents tècniques gràfiques, amb qualitat artística i tècnica, en la realització d'exercicis de l'especialitat.
2. Seleccionar, i aplicar amb destresa i pulcritud, la tècnica més adequada a les particularitats de l'encàrrec.
3. Identificar i diferenciar les tècniques i els estils d'il·lustradors significatius de diferents èpoques.
4. Experimentar amb les diferents tècniques cercant aplicacions més personals i creatives.
5. Utilitzar correctament els estris i els materials propis de les tècniques gràfiques i mantenir l'equipament i el lloc de treball en condicions idònies.
6. Arxivar adequadament la documentació tècnica i visual.
7. Presentar correctament els treballs adequant-los a les especificacions formals, conceptuals i temporals establertes.

Qualificacions:

S'avaluarà amb nota numèrica de 0 a 10.

Depenent del tipus, objectius i duració, hi podrà haver exercicis parcials o pràctiques sense nota numèrica.

Cada tècnica que així ho requereixi constarà d'un o dos exercicis anomenats *pràctiques*, amb l'objectiu de conèixer i familiaritzar-se amb les formes d'aplicació de la tècnica en qüestió. A continuació, es proposarà un altre exercici, anomenat *projecte*, en el qual es posarà en pràctica, de manera més completa, allò après durant les pràctiques.

La part corresponent a les pràctiques d'una tècnica ponderarà:

- un 0% en el cas que no hi hagi pràctica associada
- un 10% o un 20% si hi ha una sola pràctica (en funció de la complexitat de l'exercici)
- i fins a un màxim del 30% si n'hi ha dues

Així, els projectes de cada tècnica ponderaran:

- un 100% si no hi ha pràctiques associades
- o un mínim del 70% en el cas que n'hi hagi dues

Per aprovar el mòdul és necessari el lliurament del 100% dels exercicis i obtenir una nota mínima de 4 en cadascun d'ells. La nota mitjana del conjunt ha de ser igual o superior a 5.

En el cas d'anar a la prova objectiva final (alumnes que han perdut el dret a avaluació contínua) s'ha d'obtenir una nota mínima de 5 per poder fer mitjana amb la nota dels treballs.

Les imatges que s'utilitzin en els treballs han de ser d'autoria pròpia, excepte en aquells casos que es proporcioni una imatge de referència. En cas de necessitar utilitzar imatges d'altres autors, s'ha de citar l'autoria i procedència dels mateixos.

En cas de treballs plagiats s'avaluarà amb un 0.

En cas de suplantar l'autoria d'un exercici s'avaluarà amb 0 i la recuperació de la tècnica passarà directament a la convocatòria ordinària.

Lliuraments:

Els alumnes podran tornar a fer aquells *treballs no aprovats o no presentats* una vegada, encara que *no* es valorarà amb una *nota superior a 6*.

Aquests treballs es lliuraran dins el termini que el professor determini.

No es considera lliurat un treball si no està en el/s suport/s, format/s demanat/s i al CLASSROOM assignat per a l'entrega.

Quan el suport sigui electrònic, s'ha de poder obrir amb les versions de programari dels ordinadors de l'Escola.

7.3 Procediments i tècniques d'avaluació i criteris de qualificació o ponderació (convocatòria ordinària i extraordinària)

Procediments i tècniques d'avaluació	Tipus (*)	Criteris d'avaluació	Criteris de qualificació o ponderació
			Avaluació contínua
<i>Pràctiques corresponents a cada projecte</i>	R	CA01, CA02, CA04, CA05, CA06, CA07	0% quan no hi ha pràctica fins a 30% de global de pràctica/ques
<i>Projectes corresponents a cada pràctica</i>	R	CA01, CA02, CA03 (quan sigui el cas), CA04, CA05, CA06, CA07	100% si no hi ha pràctica fins a 70% si hi ha pràctica/ques
			100 %

*Aquest camp s'utilitza per especificar el tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

7.4 Alumnes que han perdut l'avaluació contínua (convocatòria ordinària i extraordinària).

Cal lliurar el 100% dels treballs, cadascun amb una nota mínima de 4. La mitjana d'aquests treballs ha de ser com a mínim de 5.

A més, la prova objectiva final també ha de tenir una nota mínima de 5.

Finalment, la mitjana entre la nota dels treballs i la de la prova final ha de ser igual o superior a 5.

Procediments i tècniques d'avaluació	Criteris d'avaluació	Criteris de qualificació o ponderació
<i>Projectes (70%-100%) i pràctiques corresponents, quan sigui el cas, (0%-30%)</i>	CA01, CA02, CA03 (quan sigui el cas), CA04, CA05, CA06, CA07	60%
<i>Prova objectiva final</i>	CA04, CA05, CA07, CA09	40%
		100%

7.5 Activitats complementàries

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

8. Altres observacions